

Celostátní porada právních historiků

Dne 18. ledna 1961 konala se ve sborovně právnické fakulty Karlovy university za účasti členů hlavních pracovišť dějin státu a práva a zástupců historiků celostátní porada pracovníků z oboru právní historie. Hlavním úkolem porady bylo pojednat ve smyslu usnesení ÚV KSČ ze dne 7. a 8. prosince 1960 o úkolech, které před společenské vědy staví současný stav dovršování socialistické výstavby naší vlasti a nadcházející období postupného přechodu ke komunismu a „podati naší komunistické straně celkový obraz současného stavu věd o státu a právu, takový obraz, z něhož by bylo možno tento stav náležitě zhodnotit, vytknout klady a zápory práce dosavadní a vytyčit správnou a jasnou cestu do budoucnosti“ (z úvodního slova univ. prof. dr. V. Vaněčka).

Porada se mohla při hodnocení dosavadní práce opírat o výsledky celé řady dřívějších konferencí i o přehledy stavu československé právní historie v zahraničních časopisech, z nichž je třeba zejména vyzvednout rozsáhlé hodnocení téměř všech od r. 1945 vyšlých závažnějších prací z pera předního sovětského právního historika Z. M. Černilovského v časopisu „Sovetskoje gosudarstvo i pravo“ č. 8/1960.

Dnešní, nikoliv malé úspěchy vědy o dějinách státu a práva jsou tím potěšitelnější, uvážíme-li, že v r. 1945 nebyl v ČSR ani jediný marxisticky vzdělaný právní historik a při založení ČSAV v r. 1952 byl jejich počet ještě nepatrný. Z kvantitativního hlediska nám může už úctyhodný počet prací uveřejněných v posledních letech dát aspoň částečný přehled o současném stavu. Tak např. v posledních šesti ročnících „Právněhistorických studií“ vyšlo přibližně 150 článků a 20—25 % příspěvků uveřejněných v „Právnických štúdiích“ mělo právněhistorický charakter. Úspěšně obhájeno bylo 9 kandidátských prací, dvě práce habilitační a tiskem vyšlo několik desítek hodnotných monografií. Potěšitelné přitom je, že převážná část těchto prací se zabývá otázkami dějin státu a práva za kapitalismu a dobou nejnovější.

Diskuse na poradě se soustředila především na posuzování otázek právní historie z hlediska aktuální vědecké práce, neboť jen tak je možno dát odpověď na konkrétní problémy, které musí být řešeny na základě prosincového usnesení ÚV KSČ.

Účastníkům konference šlo tedy zejména o stanovení hlavních (aktuálních) úseků, které vyžadují z politického hlediska okamžitého zpracování. Nikdo dnes nepochybuje o tom, že právě tyto úseky jsou v dějinách státu a práva československého i světového kapitalismu a ve výzkumu problému naší socialistické revoluce a přechodu do komunismu po stránce politických a právních institucí, a to se zvláštním zřetelem k boji za mír, proti revisionismu a anti-komunismu. To však nemůže znamenat, že by se nemělo vůbec pracovat na ostatních úsecích. Zkušenosti v posledních letech ukázaly, že např. kritika revanšismu, který se projevuje v západoněmeckých pracích o našich národních dějinách, je právě z politického hlediska velmi aktuální a vyžaduje nutně i zpracování některých otázek našich starších dějin. Neblaze také působí za-

nedbávání některých úseků dějin práva na Slovensku, zejména v raném kapitalismu a za feudalismu. Aktuálnost právněhistorické tematiky nemůže být proto chápána jednostranně, tzn. nemůže spočívat pouze v kalendářovém pohledu na naši historii, např. jen na vyzvedávání recentního vývoje od r. 1945, případně 1918. Společenská aktuálnost nemůže být tudíž v žádném případě stavěna proti vědecké aktuálnosti, nýbrž právě naopak aktuálnost politickou, vědeckou a konec konců i pedagogickou je nutno vidět v dialektické souvislosti. Mimo to je třeba také zdůraznit, že vědecká práce, která se zabývá vývojem posledních 20 let, se může stát nesprávným přístupem autora k zpracované tematice prací neaktuální.

Výsledky bohaté, otevřené a kritické diskuse k těmto otázkám byly shrnuty v závěrečné resoluci, která zdůraznila zejména, že „je nezbytné dbát v naší právněhistorické práci toho, aby se postupovalo ve správném tematickém zaměření, vhodnými metodami a v náležitých formách práce, a to tak, aby v předstihu před potřebami společnosti se podnikalo kritické vědecké hodnocení minulosti, aby se přispívalo k ideologické práci v masách a aby se plně podporoval boj nového se starým v současné etapě vývoje naší společnosti“.

Dosavadní výsledky práce právních historiků na úseku dějin státu a práva v ČSSR za kapitalismu jim umožnily přikročit od r. 1959 k vypracování kolektivního díla „Dějiny státu a práva na území ČSSR za kapitalismu“. Potěšitelné je, že se do tohoto úkolu zapojil široký kolektiv 28 pracovníků, a to nejen z právněhistorických pracovišť. Společná práce na tomto díle stmelila kolektiv, je dobrou školou všech spolupracovníků a ukázala správnost této formy práce. Výsledky práce přispějí k zajištění uzlových bodů vývoje státu a práva za kapitalismu, budou východiskem pro činnost popularizační a pedagogickou a přispějí i ke vzniku dalších monografií jmenovitě z právních dějin předmnichovské republiky a z období 1939 až 1945. Současný vývoj naší společnosti vyžaduje si také přípravu dalšího kolektivního díla, jež by zachytilo vývoj politických a právních institucí u nás od r. 1945, jehož ústředním zaměřením by byl boj KSČ za nový stát.

Na úseku bádání o dějinách a státu jiných zemí a národů čeká naši právní historii několik závažných úkolů. Je to v první linii prohloubení studia dějin státu a práva SSSR a všech zemí socialistické soustavy, a to zejména z hlediska společného přechodu ke komunismu.

Mimořádně aktuální, důležitý pro vědecko-popularizační a pedagogickou práci a praxi je vědecký výzkum historie národně osvobozenického boje koloniálních národů z právního hlediska a dějiny státu a práva nových afrických a asijských republik. Tento úkol však nebude možno splnit bez koordinace práce všech socialistických zemí a zajištění nejen dalších kádrů s dostatečnou kvalifikací, ale i nejnutnějšího studijního materiálu. Bude proto třeba „při zřizování pracovišť pro studia africká a latinskoamerická pamatovat na složku právníkou, speciálně také právněhistorickou“. (Resoluce.)

Porada se stavěla kriticky i k některým nedostatkům práce. Zejména bylo konstatováno, že recenze uveřejněné v časopisech netvoří často spolehlivý podklad pro hodnocení ideologické, metodologické a vědecké úrovně recenzovaných prací. Bude proto třeba rozvinout uvnitř kolektivu historiků práva zdravou kritiku, poučovat se ze zkušeností s dosavadní publikační činností, odstranit poslední nedostatky nemarxistického pojetí a zpřísnit výběrové a povolovací řízení před publikováním prací.

Velmi málo bylo také učiněno pro spolupráci historiků a právních historiků.

Spolupráce s Historickým ústavem ČSAV je zatím — nikoliv vinou právních historiků — pouze v počátečním stadiu. „Jak plodná by mohla být užší spolupráce, ukázalo již několik konferencí historiků, kde mohli tito přímo těžit z práce právních historiků“ (z diskusního příspěvku s. Lehára). Koordinace práce zvláště s historiky neprávnickými by mohla také vyloučit častou nahodilost zpracovávaných témat a zajistit co nejširší vzájemnou pomoc počínaje již výzkumem materiálu. Příslib spolupráce ze strany Historického ústavu ČSAV otvírá nové možnosti pro obě strany. Pomocí této spolupráce bude také možno překontrolovat nutnost jednotlivých výzkumných prací a překonat omezenost pouhého právněhistorického pohledu. Rozvoj spolupráce pomůže i při zvýšení ideové úrovně právněhistorické práce.

Porada věnovala i pozornost otázkám dalšího plánování práce, rozmístování vědeckých sil a výchově nových kádrů. Zejména bylo konstatováno, že je nutno, aby byl kladen hlavní důraz na účast při komplexních výzkumných úkolech, ale i na výzkum historie jednotlivých oborů práva a jejich vývojových tendencí, bez něhož nemůže být uskutečňován další vědecky fundovaný rozvoj těchto oborů. Nové kádry v oboru právní historie pak bude nutno orientovat především na recentní historii a dějiny státu a práva ve státech pásma míru po druhé světové válce.

Celková perspektiva právněhistorické práce byla stanovena v závěrečné resoluci, v které se mj. praví: „Na poli věd o státu a právu budou právní historikové nadále dbát toho, aby výsledky svých prací přispěli k obohacení jak obecné teorie, tak jednotlivých speciálních oborů.“

Na poli historiografie budou speciálními studii i obecnějšími díly soustavně doplňovat práci historiků neprávnicků, archeologů, filosofů atd., pokud jde o vývoj politických a právních institucí a politických i právních ideologií.

Českoslovenští právní historikové jsou si vědomi toho, že jejich vědecká práce je nedílnou součástí socialistické kulturní revoluce v ČSSR, a že jejich dílo může podstatně přispět k vytvoření nového socialistického člověka a k formování jeho společenského vědomí.“

Karel Litsch